

บทความปริทรรศน์

แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา

พระพงศ์พิณนบ์ ปิ่นพาน

Phraphongphinan phinpan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Campus Nakhonphathom, Thailand

E-mail: Consciousness.Ccs63@gmail.com

Received February 22, 2021; Revised February 24, 2021; Accepted March 10, 2021

บทนำ

บทความเรื่อง “แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา” นี้เป็นบทความวิชาการที่เขียนโดย พันโท อเนก คงขุนทด อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม พ.ศ. 2559 มีเนื้อหาจำนวน 16 หน้า บทความวิชาการเรื่องนี้มีสาระสำคัญที่ต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดดั้งเดิมในช่วงที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ในระยะปลายศตวรรษที่ 17 และต้นศตวรรษที่ 18 แนวคิดแบบใหม่ซึ่งมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดแรกคือ เป็นการผสมผสานแนวคิดของการจัดการตามแบบวิทยาศาสตร์ และการจัดการตามแนวมนุษยสัมพันธ์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย การพัฒนาในขั้นศีล ทำให้บุคคลกรมีความรับผิดชอบหน้าที่ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ การพัฒนาในขั้นสมาธิ คือการพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความแน่วแน่ มั่นคง และการพัฒนาขั้นปัญญา อันเป็นกระบวนการหนึ่งของการฝึกอบรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องสมบูรณ์รู้เข้าใจเหตุผล รู้จักวินิจจย คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น หากมนุษย์ทุกคนได้รับการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาก็จะทำให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม จะส่งผลสู่สังคมและประเทศชาติ มีข้อมูลในการอ้างอิงเพื่อให้บทความนี้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยผู้เขียนได้สืบค้นข้อมูลอย่างละเอียด อาจมีบางประเด็นที่ผู้วิจารณ์เห็นต่างจากผู้เขียนบ้าง จึงต้องการวิจารณ์เชิงเสวนาไปพร้อมกับผู้เขียน และแสดงมุมมองในแบบฉบับของผู้วิจารณ์ต่อไป

ผู้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา” นี้ กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นทั้งทฤษฎีศึกษาในเชิงวิชาการและแบบปฏิบัติในธุรกิจ นักวิชาการจึงได้ให้ข้อคิดแนวทางไว้เพื่อเป็นการประกอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ มีอยู่ 2 ประการ คือ

(1) แนวคิดแบบดั้งเดิม เป็นแนวคิดที่มีมาแต่เดิมว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เกิดขึ้นชัดเจนในช่วงที่มีการปฏิบัติอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 17-18 เครื่องจักรกลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนายจ้าง

(2) แนวคิดแบบใหม่ เป็นแนวคิดที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับแนวคิดแรก คือ เป็นการประสานแนวความคิดของการจัดการตามแบบวิทยาศาสตร์ และการจัดการตามแนวมนุษย์สัมพันธ์เข้าด้วยกัน องค์การนั้นเป็นแหล่งรวมทรัพยากรมนุษย์มากมายไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรเทคโนโลยี และอื่น ๆ

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ผู้เขียนกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2 ข้อ คือ แนวคิดแบบดั้งเดิมและแนวคิดแบบใหม่ แต่ไม่ได้อธิบายแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวให้ชัดเจนมากนัก ผู้วิจารณ์จึงขออธิบายเพิ่มเติมว่า ในยุคโลกาภิวัตน์นี้เชื่อกันว่า “คน” หรือ “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นกุญแจไขสู่ความสำเร็จขององค์กร ซึ่งหากประเทศไทยมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ คุณภาพ และจริยธรรมที่สูงก็คงก้าวเข้าไปแข่งขันในโลกไร้พรมแดนได้อย่างไม่ยากเย็นนัก การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร จึงไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการสรรหา และคัดเลือกบุคคลให้เข้ามาทำงาน ตลอดจนมีการสลับสับเปลี่ยน โอนย้าย เลื่อนขั้นตำแหน่งบุคคลเหล่านั้น ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถของเขา ดังคำที่ว่าจัดคนให้เหมาะสมกับงาน (Put the right man in the right job) เท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นผู้ที่มีความสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนางานและพัฒนาองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้ารองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นการลงทุนที่คุ้มค่ากับการพัฒนาความมั่นคงขององค์กรในอนาคต

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ความสามารถ ตลอดจนการอุทิศตัว บุคลิกภาพการปรับตัว และการคิดริเริ่มของบุคคลในองค์กร ผ่านกระบวนการของการศึกษา การฝึกอบรมและการพัฒนา ซึ่งองค์กรเป็นผู้จัดดำเนินการให้หรือโดยบุคลากรดำเนินการเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านความคิด ความรู้ จิตใจ บุคลิกภาพและการทำงาน เมื่อได้รับการพัฒนาแล้วสามารถวัดผลงานหรือความประพฤติของบุคลากรในองค์กรนั้นได้

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน และปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรให้สูงขึ้น โดยวิธีการฝึกอบรม การให้การศึกษาและการพัฒนา ขอบเขตของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงครอบคลุม 3 เรื่องด้วยกัน คือ

1. การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อการเรียนรู้สำหรับงานปัจจุบัน 2. การศึกษาเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมที่จะทำงานตามความต้องการขององค์กรในอนาคต และ 3. การพัฒนาเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์แก่บุคลากรขององค์กร เป็นการช่วยเตรียมความพร้อมของบุคลากร

ผู้เขียนกล่าวถึง แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ มีนิยามว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คือ กระบวนการในการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเมื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธ ที่มีคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นฐานคิด โดยการนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นคิดให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน มีความเจริญทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ด้วยวิธีการพัฒนาองค์การและการพัฒนาฝึกอบรม มีจุดประสงค์ในการปรับปรุงผลงาน และการพัฒนามนุษย์ไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่าเดิม (หน้า 69)

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ผู้เขียนได้เขียนเนื้อหาสาระได้ดีพอควร แต่มีข้อมูลที่ต้องอ้างอิงในพระไตรปิฎกเพิ่มเติมเช่น คำว่า มีความเจริญทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา คือ ไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญานั้นเอง ถ้าอ้างอิงเชิงอรรถแบบนี้จะเป็นอุปการะแก่ผู้อ่านมาก เพราะถ้าผู้อ่านมีความสงสัยว่า เนื้อหาในเรื่องที่กล่าวมานี้มีอย่างไบบ้าง ก็สามารถหาพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกาฉบับ มจร. เปิดอ่านได้ทันที

ผู้เขียนได้กล่าวถึง ปรัชญาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ เมื่อเปรียบเทียบกับปรัชญาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธ กับปรัชญาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลัก ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักจะต้องพัฒนามนุษย์เพื่อตอบสนองความต้องการขององค์กรในด้านการเพิ่มผลผลิต แต่การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรมมีปรัชญาว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้ โดยใช้หลักอริสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค (หน้า 70)

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ผู้เขียนไม่ได้อ้างอิงเชิงอรรถพระไตรปิฎกภาษาไทย คือ คำว่า อริยสัจ 4 ควรอ้างอิงเชิงอรรถพระไตรปิฎกภาษาไทยด้วย เพื่อเป็นอุปการะแก่ผู้อ่านสามารถตรวจสอบข้อมูลได้ เช่น คำว่า อริยสัจ 4 ผู้เขียนควรอธิบายเพิ่มเติมให้เป็นรูปธรรมว่า อริยสัจ 4 เป็นปรัชญาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธได้อย่างไร เช่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาให้เกิดประสิทธิภาพและรู้ทันต่อสิ่งต่าง ๆ เข้ามาในชีวิตมนุษย์ คือ หลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ หรือ อริยสัจ 4 คือ

(1) **ขั้นที่ 1 ทุกข์ เรียกว่าขั้นตัวปัญหา** หมายถึงสภาพปัญหาหรือความไม่พอใจ ความติดขัด บกพร่องที่บุคคลได้ประสบหรือเกิดขึ้นในชีวิตของตน ในขั้นนี้ พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลกำหนดรู้ ยอมรับ ทำความเข้าใจ และกำหนดขอบเขตของมันให้แจ่มชัดว่าเป็นปัญหาหรือไม่ เป็นปัญหาใหญ่หรือปัญหารอง จัดเป็นชั้นแฉ่งปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้ขอบเขต เรียกว่า ปริณญากิจ

(2) **ขั้นที่ 2 สมุทัย เรียกว่าขั้นสาเหตุปัญหา** หมายถึงเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวก่อให้เกิดปัญหา เกิดความติดขัดบกพร่องในชีวิตบุคคล ในขั้นนี้พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลค้นหาสาเหตุแห่งปัญหาหรือความทุกข์ต่าง ๆ ให้ถูกต้องชัดเจน และต้องเป็นสาเหตุต้นตอจริง ๆ ที่เกิดจากตัวเอง จัดเป็นขั้นวิเคราะห์และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหาซึ่งจะต้องแก้ไขกำจัดให้หมดสิ้นไป เรียกว่า ปหานกิจ

(3) **ขั้นที่ 3 นิโรธ เรียกว่าขั้นดับทุกข์** หมายถึงความหลุดพ้นจากปัญหา เป็นขั้นที่ต้องทำให้ประจักษ์แจ้งแก่ใจ หรือทำให้เป็นจริงเป็นจังขึ้นมา เป็นขั้นกำหนดจุดหมายปลายทางที่แน่นอน พร้อมทั้งกำหนดจุดหมายและเป้าหมายรองไว้ด้วยว่าแต่ละขั้นตอนนั้นมีจุดหมายและเป้าหมายเพียงใด แค่นั้น จัดเป็นขั้นชื่อบอกภาวะปราศจากปัญหาซึ่งเป็นจุดหมายที่ต้องการให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นไปได้อย่างไร และจุดหมายนั้นควรเข้าถึงซึ่งจะต้องทำให้สำเร็จ เรียกว่า สัจฉิกิริยากิจ

(4) **ขั้นที่ 4 มรรค เรียกว่าขั้นลงมือแก้ปัญหา** หมายถึงข้อปฏิบัติหรือวิธีการเพื่อแก้ปัญหา เป็นขั้นลงมือทำการแก้ปัญหาไปตามขั้นตอน เป็นวิธีการอย่างละเอียดเพื่อแก้ปัญหา เช่น กำหนดวางวิธีการ วางแผนงาน และรายการที่จะต้องทำให้ละเอียด จัดเป็นขั้นกำหนดวิธีการและรายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติในการลงมือแก้ปัญหา เรียกว่า ภาวนากิจ

ผู้เขียนได้กล่าวถึง แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา โดยกล่าวว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎกว่า **สิกขา 3 ประการ** คือ 1. อธิศีลสิกขา 2. อธิจิตสิกขา 3. อธิปัญญาสิกขา

ผู้วิจารณ์จะได้วิจารณ์หลักธรรมแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

(1) ผู้เขียนกล่าวว่า **อธิศีลสิกขา** หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ อย่างสูง โดยยกคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรนิกาย มหาวรรคเป็นตัวอย่างเช่น ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคิล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจรเป็นต้น และอธิบายว่า ขั้นศีลได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความเป็นปกติสงบเรียบร้อย ไม่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อน

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ผู้เขียนได้เขียนแต่ความหมายของศีลเท่านั้น ไม่ได้อธิบายเนื้อหาให้สอดคล้องชัดเจนว่า แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักศีลเป็นอย่างไร ผู้วิจารณ์ขออธิบายเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า น่าจะอธิบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักศีล 5 ก็พอ เพราะหลักศีล 5 เป็นหลักมนุษยธรรมใช้ได้กับบุคคลทุกคน คำว่า **มนุษยธรรม** หมายถึง ธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์สมบูรณ์ คือเป็นมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้แก่ศีล 5 หากสังคมมนุษย์ไม่มีศีลเป็นเครื่องคุ้มครองจิตใจแล้ว มนุษย์ก็จะมีพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตไม่ต่างอะไรจากสัตว์ทั่ว ๆ ไป หาชื่อว่า เป็นสัตว์ประเสริฐไม่ เพราะเมื่อไม่มีศีลแล้วมนุษย์ย่อมก่อความเดือดร้อนให้กันและกันเสมอหาความสงบในชีวิตได้ยาก ศีลมี 5 ข้อคือ

1) **ศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี** คือการตั้งใจงดเว้นการทำลายชีวิตสัตว์ ความมุ่งหมายในการที่ทรงบัญญัติศีลข้อนี้ ก็เพื่อให้มนุษย์อบรมจิตของตนเองให้คลายความเหี้ยมโหด มีความเมตตา กรุณาต่อกันและเพื่อแผ่ความรัก ความเอื้ออาทรแก่สัตว์ทั้งปวงด้วย เห็นชีวิตของผู้อื่นเสมือนกับชีวิตของตนและให้ปลูกไมตรีจิตในสัตว์ทุกจำพวก

2) **ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี** คือ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการขโมย ความมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริต ประกอบอาชีพในทางมิชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางเลี้ยงชีพ

3) **ศีลข้อที่ 3 กามเมสุมิจจาจารา เวรมณี** คือ การงดเว้นจากการประพฤติดุคในกามทั้งหลาย ความมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทนี้คือ เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่ว่าแก่ภรรยา รักภรรยาโลหิตวงศ์ตระกูลของตนไม่ลำสอนกันเยี่ยงสัตว์เดียรัจฉาน หรือเป็นผู้มักมากในกามข้อห้ามตามสิกขาบทนี้ว่า ทั้งหญิงและชายย่อมประพฤติผิดในกามได้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

4) **ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี** คือ การงดเว้นจากการพูดเท็จ ความมุ่งหมายในการทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ คือ เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของตนและผู้อื่นด้วยการพูดเท็จและให้เป็นคนมีสัจจาจา

5) **ศีลข้อที่ 5 สุราเมรายมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี** คือ การเว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย ความมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ คือเพื่อให้คนมีสติไม่ประมาท รักษาสติของตนไว้ไม่ให้เผลอเรอ พลาดพลั้งในการปฏิบัติงานประจำเพื่อดำรงชีวิตโดยราบรื่น แต่โดยทางอ้อม หมายถึง ยาเสพติดให้โทษทุกชนิด เช่น ฝิ่น กัญชา สารไอระเหย เป็นต้น กิริยาที่ทำไม่เฉพาะการดื่มอย่างเดียวกแต่หมายถึงการสูบ และการฉีดด้วย

(2) ผู้เขียนกล่าวว่า **อธิจิตสิกขา** หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง การสังคตจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย ดังคำอธิบายในคฤหัสถ์สูตร คัมภีร์มหา นิเทศ ว่า ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้สังคตจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ ชั้นสมาธิ ได้แก่ การฝึกฝน หรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่น ในลักษณะที่พร้อมจะปฏิบัติงานคือ พิจารณาตามความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นโดยระลึกทั่วพร้อมเรียกว่า จิตตสิกขา

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ผู้เขียนได้เขียนแต่ความหมายของสมาธิเท่านั้น ไม่ได้อธิบายเนื้อหาให้ สอดคล้องชัดเจนว่า แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักสมาธิเป็นอย่างไร ผู้วิจารณ์ ขอลออธิบายเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า สมาธินั้นมิใช่เป็นข้อปฏิบัติในทางศาสนาเท่านั้น แต่เป็นข้อที่พึงปฏิบัติ ในทั่ว ๆ ไปด้วย เพราะสมาธิเป็นข้อจำเป็นจะต้องมีในการกระทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการ ดำเนินชีวิตทั่วไปหรือทางด้านปฏิบัติธรรม มีคนไม่น้อยที่เข้าใจว่าเป็นข้อที่พึงปฏิบัติเฉพาะในด้านศาสนา คือสำหรับผู้ที่ต้องการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นภิกษุ สามเณร หรือเป็นผู้ที่เข้าวัดเท่านั้น ซึ่งเป็นความเข้าใจ

ที่ไม่ถูกต้อง ฉะนั้น สมาธิจึงต้องมีในกิจการที่จะทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรียนศึกษา หรือว่าการงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการเล่าเรียนศึกษา จะอ่านหนังสือก็ต้องมีสมาธิในการอ่าน จะเขียนหนังสือก็ต้องมีสมาธิในการเขียน จะฟังคำสอนคำบรรยายของครูอาจารย์ก็ต้องมีสมาธิในการฟัง ดังที่เรียกว่า ตั้งใจอ่าน ตั้งใจเขียน ตั้งใจฟัง และตั้งใจทำงาน เป็นต้น จะเห็นว่า ในการเรียนหนังสือ ในการอ่าน การเขียน การฟัง และทำงานจะต้องมีสมาธิ ในการทำการงานทุกอย่างก็เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นการงานที่ทำทางกาย ทางวาจา แม้ใจที่คิดอ่านการงานต่าง ๆ ก็ต้องมีสมาธิอยู่ในการงานที่ทำนั้น เมื่อเป็นดังนี้จึงทำการงานสำเร็จได้ ฉะนั้น สมาธิเป็นสิ่งจำเป็นต้องมีในการทำงานทุกอย่าง

(3) ผู้เขียนกล่าวว่า **อภิปญญาสิกขา** หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 อันเป็นลำดับทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ ดังคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตร คัมภีร์มหานิเทศ ว่าภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญาประกอบด้วยปัญญานันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลู่ถึงความสิ้นทุกข์ตามความเป็นจริง ขั้นปัญญา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวงให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง หมายถึง การฝึกฝนอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวงถึงกับเกิดความสดตงฺเวช เปื้อหน่ายในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาได้จริง ๆ

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ผู้เขียนได้เขียนแต่ความหมายของปัญญาเท่านั้น ไม่ได้อธิบายเนื้อหาให้สอดคล้องชัดเจนว่า แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักปัญญาว่าเป็นอย่างไร ผู้วิจารณ์ขออธิบายเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า แนวคิดเพื่อให้เกิดปัญญามี 3 ประการคือ

1) **สุตมยปัญญา** ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการฟังมาจากผู้อื่น เช่น การศึกษาเล่าเรียนจากครู จากการอ่านหนังสือ จากการฟังบรรยายในการทัศนศึกษา ปัญญาประเภทนี้ มีการพยายามแสวงหากันมากในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดมีขึ้นแก่คนในประเทศชาติของตน มีปรากฏให้เห็นได้ทั่วไปทั้งโลก เห็นได้จากการสร้างสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ ในแต่ละชาติมากขึ้น มีการผลิตหนังสือตำราเรียน ตลอดจนการจัดให้มีโสตทัศนศึกษาโสตทัศนูปกรณ์ขึ้นมากมาย ดังนั้น มนุษย์มีความจำเป็นที่ต้องแสวงหาปัญญาชนิดนี้ และเป็นปัญญาที่ทำให้เกิดขึ้นได้ไม่ยากนักในสมัยปัจจุบันนี้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา

2) **จินตามยปัญญา** ปัญญาเกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง บุคคลผู้ที่ไม่ได้ฟังมาจากผู้อื่น ไม่ได้อ่านจากหนังสือตำราเรียนใดๆ หรือไม่ได้จากแหล่งค้นคว้าที่คนอื่นทำขึ้น แต่ได้สร้างปัญญาของตนให้เกิดมีขึ้น ด้วยการคิดค้นทดลองหาเหตุผลด้วยตนเอง จนเกิดปัญญารู้ชัดในเรื่องนั้นขึ้น อย่างเช่นที่นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นคิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ขึ้นมาเป็นจำนวนมากในยุคปัจจุบัน เพราะอาศัยจินตามยปัญญา ปัญญาชนิดนี้ สามารถการแยกแยะวิเคราะห์ด้วยความคิดที่เป็นระเบียบ โดยอุปายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น หรือเห็นปัญหานั้นตามสภาวะที่เป็นจริง ตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย และยังมี

สถาบันวิจัยค้นคว้าในเรื่องต่างๆ ในสถานศึกษาทางวิทยาศาสตร์เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน กำลังสร้างปัญหานี้ให้เกิดขึ้น ซึ่งพบเห็นได้โดยทั่วไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า ปัญญา ย่อมมีแก่ผู้เพ่งพินิจ

3) *ภาวนามยปัญญา* ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม หรือปัญญาที่เกิดแต่การฝึกฝนปฏิบัติ ปัญหานี้มีความจำเป็นมากในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการพึ่งตนเอง เพราะทำให้ได้ความสงบสุขด้านจิตใจ จนถึงความดับทุกข์ในที่สุด ต้องอาศัยปัญญาที่เกิดจากการเจริญภาวนา เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นได้จากการสัมผัสต่อสิ่งทั้งหลาย ด้วยตัวของเราเอง เปรียบเหมือนการที่เราไปจับไฟ แล้วก็รู้ซึ่งถึงความร้อนของมัน เพราะได้จับต้องด้วยตัวของเราเอง ความรอบรู้ และความรู้สึกลึกซึ้งที่เกิดจากการลงปฏิบัติ ซึ่งผ่านขั้นตอนการลองผิดลองถูกของผู้ปฏิบัติในเรื่องต่างๆ นี้จัดเป็น ภาวนามยปัญญา ดังพุทธพจน์ที่ว่า ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก

ผู้เขียนสรุปในบทสรุปว่า แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วยการพัฒนาในขั้นศีล ทำให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ การพัฒนาในขั้นสมาธิคือการพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความแน่วแน่ มั่นคง และการพัฒนาขั้นปัญญาอันเป็นกระบวนการหนึ่งของการฝึกอบรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องสมบูรณ์รู้เข้าใจเหตุผล รู้จักวินิจฉัย คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น หากมนุษย์ทุกคนได้รับการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาก็จะทำให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม จะส่งผลสู่สังคมและประเทศชาติ

ผู้วิจารณ์เห็นว่า ผู้เขียนกล่าวสรุปได้ดีพอสมควร กระชับและได้ใจความดีระดับหนึ่ง แต่การอธิบายเรื่องไตรสิกขามาเป็นแนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ผู้วิจารณ์เห็นว่า ไม่ค่อยประสานกลมกลืนกันเท่าไรนั้น เพราะมีการเปิดประเด็นใหม่เข้ามาเพิ่มเติมไม่ได้อธิบายให้ชัดเจน

บทความเรื่อง “แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา” นี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่า เขียนได้ดีพอสมควร แต่ตอบวัตถุประสงค์ได้ไม่ดีเท่าที่ควร มีการยกงานเขียนของบุคคลมาอ้างไม่เหมาะสม น่าจะยกคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอ้างอิงหรือมีการยกหลักพุทธธรรมอื่น ๆ มามากเกินไปจนทำให้บทความนี้อธิบายไม่ค่อยละเอียดเท่าไร

สรุปความว่าบทความเรื่อง “แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา” นี้ ผู้เขียนได้นำเสนอแง่มุมที่น่าสนใจ โดยให้ความหมายของไตรสิกขาในมุมมองทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี การใช้ภาษาที่อ่านง่าย ทำความเข้าใจได้ง่าย การดำเนินเรื่องในงานวิจัยดำเนินไปอย่างมีระบบ ไม่ซับซ้อน อีกทั้งมีแหล่งอ้างอิงที่ได้มาตรฐาน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความนี้จะเป็นประโยชน์ และก่อให้เกิดความกระจ่างเรื่องไตรสิกขาที่ไปสัมพันธ์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้เขียนได้ตั้งเอาไว้

เอกสารอ้างอิง

อเนก คงขุนทด. (2559). แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา. วารสาร
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 12(3), 65-79.